

6. Wallerstein I. After Developmentalism and Globalization, What? / Immanuel Wallerstein. // *Social Forces*. – 2005. – №83. – С. 1263–1278. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://faculty.bemidjstate.edu/mlawrence/Wallerstein.pdf>.
7. Радзівєвська С. Глобальні економічні процеси та Україна / Світлана Радзівєвська. // *Міжнародна економічна політика*. – 2014. – №1(20). – С. 80–104. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iepjournals.com/journals/20/2014_5_Radzievska.pdf.
8. Качан О. С. Демографічні фактори в геополітичних концепціях та теоріях / О. С. Качан. // *Наукові праці*. – 2009. – №125 (112). – С. 127–130.
9. Fukuyama F. The End of History? / Francis Fukuyama. // *Center for the National Interest*. – 1989. – №16. – С. 3–18. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/24027184>.
10. Inglehart R. The True Clash of Civilizations / R. Inglehart, P. Norris. // *Washingtonpost.Newsweek Interactive, LLC*. – 2003. – №135. – С. 62–70. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/3183594>.
11. Савельєв Є. В. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України / Є. В. Савельєв, А. І. Крисоватий, В. В. Козюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 504 с.
12. Куриляк, В. Цивілізаційно-культурні аспекти формування нового світового економічного порядку / Віталіна Куриляк // *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. – Тернопіль, 2009. – Вип. 4. – С. 48–57.
13. Росецька, Ю. Б. Роль людського капіталу в модернізації економіки [Текст] / Ю. Б. Росецька // *Академічний огляд. Економіка та підприємництво : Науково-практич. журнал*. – 2012/1. – N 1. – С. 57–62.
14. Чоловська Н. Суспільство ризику в контексті викликів техногенної цивілізації / Н. Чоловська // *Вісник Львівського університету. Серія : філософські науки*. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – Вип. 13. – С. 68 – 75. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Phil/Visnyk/Filos_V__13/8.pdf.

УДК 339.5:330.15

Цибуляк А.Г.

*кандидат політичних наук,
здобувач кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕКОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено дослідженню екологічних аспектів розвитку міжнародного співробітництва у торговельній сфері. Визначено необхідність урахування екологічного складника в розвитку міжнародних торговельних відносин. Обґрунтовано пріоритети оптимізації екологічних засад розширення міжнародної господарської співпраці.

Ключові слова: екологічна система, екологічний складник, торговельна взаємодія, міжнародне торговельне співробітництво, екологізація.

Цыбуляк А.Г. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ТОРГОВОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Статья посвящена исследованию экологических аспектов развития международного сотрудничества в торговой сфере. Определена необходимость учета экологической составляющей в развитии международных торговых отношений. Обоснованы приоритеты оптимизации экологических основ расширения международного экономического сотрудничества.

Ключевые слова: экологическая система, экологическая составляющая, торговое взаимодействие, международное торговое сотрудничество, экологизация.

Tsybuliak A.G. ECOLOGICAL COMPONENT OF INTERNATIONAL TRADE INTERACTION

In the article the environmental aspects of international trade cooperation are investigated. The necessity of taking into account the environmental component of international trade development is determined. The priorities of optimization of ecological principles of expansion of international economic cooperation are grounded.

Keywords: ecological system, environmental component, trade cooperation, international trade cooperation, ecologization.

Постановка проблеми. Розвиток глобальної економічної системи на етапі її переходу до екологічно орієнтованого функціонування висуває нові вимоги до всіх її складників. Екологічна детермінанта розширення міжнародної господарської співпраці набуває суттєвого значення в контексті ускладнення взаємодії економічного, виробничого, торговельного та природно-ресурсного потенціалу світового ринку. Причини цього слід убачати, насамперед, в неузгодженості розвитку виробничих та торговельних процесів із характеристиками та можливостями оточуючого природного середовища. Інтенсифікація виробничих потужностей із метою забезпечення зростаючого попиту на продукцію на міжнародних ринках, розвиток системи транспортного сполучення для перевезення вантажів, розширення форм та методів економічної співпраці між країнами світу, залучення значної кількості подекуди вичерпних природ-

них ресурсів до процесів міжнародного виробництва, розподілу та споживання спричиняє, зокрема, погіршення екологічної ситуації в світі, призводить до виникнення регіональних та глобальних екологічних криз. Суттєвим чинником впливу на глобальну екологічну систему виступає міжнародна торговельна взаємодія, що має прямий зв'язок із зазначеними процесами. Це актуалізує необхідність дослідження екологічного складника міжнародної торговельної співпраці, обґрунтування векторів її розвитку у напрямі зниження деструктивного впливу на оточуюче середовище з метою зміцнення відтворювального потенціалу глобальної екологічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження екологічного складника процесу міжнародної торговельної співпраці знайшло відображення в наукових працях таких зарубіжних учених як: Андерсон К., Дейлі Г., Есті Д., Ерліх П., Нордстром Х.,

Раушер М., Стівенс С., Уолтер І., Фарлей Дж., Холдрен Дж. та ін. Обґрунтуванню екологізаційних аспектів розвитку міжнародних економічних, у тому числі торговельних, відносин присвячено дослідження вітчизняних науковців, а саме: Андреевої Н., Веклич О., Данилишина Б., Купінець Л., Мельника Л., Семенюка Е., Синякевича І., Туниці Ю., Харичкова С. та ін.

Проте недостатньо висвітленими залишаються питання взаємозв'язку міжнародної торговельної взаємодії та глобальної екологічної системи, визначення сучасних напрямів розвитку екологічного складника торговельного співробітництва на міжнародному рівні.

Мета статті полягає в обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку екологічного складника міжнародної торговельної взаємодії. Це передбачає визначення сутності та напрямів впливу екологічного складника на розвиток міжнародних торговельних відносин, обґрунтування екологічних засад міжнародної торговельної діяльності та напрямів оптимізації взаємодії торговельного та екологічного потенціалу світового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торговельне співробітництво між країнами світу історично є суттєвим складником розвитку господарської взаємодії, важливим джерелом отримання прибутків. Разом із цим розширення світових торговельних потоків спричиняє зростання забрудненості оточуючого середовища через низку причин, а саме: розвиток транспортних сполучень, зростання обсягів виробництва з метою забезпечення зростаючих потреб зовнішніх ринків, намагання зниження витрат виробництва з метою підвищення рівня конкурентоспроможності з точки зору цінової політики, що не завжди пов'язане з використанням сировини та матеріалів відповідної якості. Масштабність та інтенсивність міжнародної взаємодії у цій сфері на сучасному етапі розвитку глобалізованого економічного простору висуває на перший план питання екологічних засад торговельної діяльності [1, с. 28]. Йдеться передусім про таке. По-перше, зростання обсягів попиту та пропозиції на світовому ринку змушує виробників товарів та послуг функціонувати в умовах жорсткої конкуренції. З одного боку, це викликає необхідність використовувати різноманітні методи та інструменти зниження виробничих витрат із метою оптимізації цінової політики, які часто пов'язані з перенесенням виробництва з розвинутих країн на територію країн, що розвиваються, із більш прийнятними торговельно-економічними умовами, що, своєю чергою, може становити певну загрозу для екологічної ситуації на локальному рівні. З іншого боку, така ситуація змушує шукати шляхи підвищення конкурентоспроможності за рахунок оптимізації якості продукції, виготовлення її з екологічно чистої сировини та з дотриманням екологізаційних засад виробництва.

Важливе значення в цьому зв'язку мають умови виробництва, які різняться залежно від геополітичного розташування країн, рівнів економічного розвитку, обсягів природно-ресурсних потенціалів, а також способів природокористування. До видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відносять саме ті види виробничої діяльності, які є найбільш прибутковими складовими частинами розвитку світової торгівлі. Це вимагає суттєвих змін у структурі виробництва, пошуку ресурсозберігаючих технологій його розширення з метою зменшення негативного навантаження на природне середовище [2, с. 81].

Крім того, важлива роль належить обмеженням щодо перенесення забороненого на внутрішніх ринках розвинутих країн виробництва на території держав із низьким рівнем економічного розвитку; забороні встановлення екологічних стандартів, що спричиняють зниження рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності в країнах із високим рівнем витрат на природоохоронні заходи; необхідності сприяння реалізації положень міждержавних екологічних угод. Зміни умов виробництва здійснюють суттєвий вплив на розвиток торговельних відносин та зміну економічних потреб на світовому ринку у напрямі екологізації всіх аспектів його функціонування.

По-друге, ускладнення екологічної ситуації в глобальних масштабах стає причиною трансформації підходів до лібералізації торгівлі у напрямі відповідності такої політики екологічним аспектам розвитку світового господарства. Лібералізація торгівлі повинна супроводжуватися інвестиціями урядів країн в освіту, перекваліфікацію робочої сили, науково-дослідну роботу, інфраструктуру, щоб дати населенню можливість використати нові можливості працевлаштування. Також уряд повинен дбати про захист найбіднішого населення та довкілля в процесі змін, спричинених лібералізацією торгівлі. У той час як для розвинутих країн основним питанням є забруднення біосфери, для країн, що розвиваються, суттєвого значення набуває проблема деградації і виснаження природних ресурсів [3].

По-третє, безперечно необхідність урахування екологічного складника в процесі міжнародного торговельного співробітництва сприяє розробці нових методів його здійснення. Зауважимо, що процес лібералізації торгівлі супроводжується не лише позитивним, але й негативним характером впливу на екологічну ситуацію [4, с. 123]. Основними позитивними аспектами цього процесу слід уважати економічне зростання, наслідком якого є накопичення фінансових ресурсів, що можуть бути використані в процесі екологізації; зростання ефективності виробництва та нарощення конкурентного домінування на світовому ринку товарів та послуг; запровадження екологічних та інноваційних технологій, що мають позитивний економічний ефект одночасно для країн-експортерів та країн-імпортерів; розширення виробництва екологічних товарів і послуг; інтенсифікацію експорту екологічних інноваційних технологій. Разом із цим процес лібералізації супроводжується встановленням жорстких екологічних стандартів до імпортованих товарів і використанням їх для національного виробництва; введенням жорстких екологічних стандартів; заборонами торгівлі товарами, що не відповідають екологічним стандартам і вимогам та виникненням конфліктів під час реалізації міжнародних екологічних домовленостей та угод. Майже всі розвинуті країни перед підписанням торговельної угоди проводять її екологічну оцінку. Наприклад, необхідність такої процедури затверджена в США та Канаді. Таку практику доцільно перейняти країнам, що розвиваються. Своєю чергою, ОЕСР працює над розробкою методології екологічної оцінки угод з лібералізації торгівлі [5, с. 125].

По-четверте, екологізаційні аспекти міжнародного співробітництва у торговельній сфері знаходять свій прояв у розробці системи екологічного регулювання на національному та регіональному рівнях. Значна кількість країн нині застосовує заборону та обмеження на виробництво, продаж, використання екологічно небезпечної продукції, імпорт технологій і товарів, які становлять загрозу здоров'ю населення та завдають шкоди навколишньому середовищу [6]. Вплив таких заходів на

міжнародні торговельні взаємозв'язки неоднозначний. З одного боку, це може призводити до обмеження міжнародної торгівлі шкідливими товарами, з іншого (якщо такі заходи застосовуються обмеженою кількістю країн), навпаки, – активізувати міжнародну торгівлю екологічно небезпечними товарами (збільшення постачань до країн, які не запровадили відповідних екологічних обмежень). Проте в обох випадках екологічні чинники зумовлюють диверсифікацію міжнародних економічних відносин, стимулюють пошук напрямів їх безпечного з точки зору екологічного складника розвитку [7].

Виробники продукції на світовому ринку змушені мінімізувати втрати від суперечливості процесу визначення конкурентних переваг підприємств та оцінки конкурентоспроможності товарів з екологічними характеристиками [8]. Серед факторів конкурентного успіху, які доцільно брати до уваги в процесі орієнтації виробництва на екологізаційні засади функціонування, слід виділити ставлення підприємства до охорони навколишнього середовища, ресурсозбереження та екологічної безпеки; загальні природоохоронні цілі підприємства; врахування використання ним принципів запобігання забрудненню навколишнього середовища; мінімізацію негативних екологічних впливів продукції, реалізацію зобов'язань з дотримання екологічних стандартів, законів, регламентів, оцінки результативності екологічних дій, забезпечення безпечних для здоров'я умов праці та ін. [9, с. 18]. Із метою забезпечення екологічного добробуту регулювання доцільно здійснювати і на регіональному рівні. Цей підхід досить дієвий у разі трансграничного забруднення, спільних природних ресурсів. Регіональний підхід є вигідним, коли країни мають приблизно однаковий рівень розвитку, оскільки тільки в такому разі можлива гармонізація стандартів між учасниками співпраці. Стандарти можуть стати спільними для певної групи країн, якщо існує їх трансгранична підтримка. Таким чином, підприємствам легше розвивати свою діяльність у певному регіоні.

Одним із шляхів інтенсифікації торговельної взаємодії поряд із поліпшенням екологічного стану економічних систем та природного середовища є впровадження в практику господарювання торговельних механізмів екологічного захисту. Торговельні механізми – це комплекс взаємозв'язаних засобів впливу на фінансовий стан економічних суб'єктів, в основі яких лежать результати торговельних операцій. Такі механізми є досить дієвими за умови створення належного економічного, інституційного, фінансового та правового забезпечення. Широко використовуються також торговельні інструменти екологічного регулювання, тобто комплекс взаємопов'язаних засобів впливу на товаропотоки шляхом застосування методів прямого регулювання, економічного стимулювання і створення соціальної орієнтації споживачів із метою екологічної трансформації економіки країни та окремих її господарських ланок. Інструменти економічного впливу на навколишнє середовище за природою впливу доцільно розділити на дві групи: інструменти, спрямовані на вилучення доходів, та інструменти, спрямовані на збільшення доходів. Найбільш ефективних результатів екологічної трансформації економіки, як правило, вдається досягти в разі оптимального поєднання негативного (вилучення доходів) і позитивного (збільшення доходів) видів впливу [10, с. 28].

Слід зауважити, що економічні інструменти зразок податку на забруднення збільшують вартість виробництва залежно від обсягів викидів: більше забруднюєш – більше платиш, тим самим забезпечують стимули до зниження викидів до рівня найбільш екологічно вигідного з економічної точки зору (у разі правильного розрахунку обсягу податку). Підприємства

забруднюють до того рівня, коли податок за забруднення починає перевищувати витрати, необхідні на його зниження. Однак у разі занадто низьких податків їм буде вигідніше сплатити податок, не знижуючи рівня забруднення, тому тягар нестиме докільля. У разі надто високих стандартів тягар впаде на економіку. Підприємства сплачуватимуть кошти, не відповідні за розмірами реальній ринковій вартості чистого докільля на поточному рівні економічного розвитку країн.

Саме для визначення ринкової вартості природи використовують аналіз затрат та виграшу, метою якого є знаходження оптимальної точки ефективності, де граничні витрати на контроль деградації докільля будуть дорівнювати граничній вигоді. Характеристики природних ресурсів, які, на нашу думку, варто враховувати у підрахунку їх «сталой» вартості: поточна ринкова ціна; здатність ресурсу до відновлення; стійкість екосистеми; вартість альтернативного використання ресурсу; культурна вартість; наукова вартість; рекреаційна вартість.

По-п'яте, розуміння всіма суб'єктами світового ринку необхідності врахування екологічного складника в процесі міжнародної торговельної взаємодії знаходить свій прояв у діяльності міжнародних організацій, у тому числі Світової організації торгівлі. Ефективне забезпечення екологічної безпечності торгівлі повинно відбуватися в рамках цієї організації, оскільки коли одна країна одноосібно впроваджує екологічні обмеження, вона часто зазнає економічних збитків. Коли таке впровадження відбувається гармонійно з іншими країнами, витрат можна уникнути. Співпраця в рамках Світової організації торгівлі є доцільною для держав світу, оскільки допомагає їм зменшити невизначеність у міжнародній торгівлі. Ця організація є спільною взаємовигідною системою, у рамках якої країни погоджуються дотримуватися взаємних правил і зобов'язань. Проте існує можливість виграти за рахунок іншої сторони, знайшовши спосіб захисту національного виробника, що формує суперечності взаємодії екологізаційного чинника та розвитку світової торгівлі. Ним може виступати введення екологічних норм і обмежень. З іншого боку, окремі норми світової організації торгівлі зобов'язують країни сприяти деградації докільля, забезпечуючи ринок для товарів, виготовлених екологічно шкідливим способом.

Основними напрямками подолання таких суперечностей можуть стати такі: заборона торгівлі певними видами товарів; врахування екологічної шкоди в ціні на світовому ринку; сертифікація товарів за місцем і способом виготовлення; створення ринку для екологічно безпечних товарів; безмитна торгівля природозберігаючими технологіями; забезпечення оптимального розподілу глобального виробництва; зниження залежності в країнах із низьким рівнем економічного розвитку від експлуатації природних ресурсів за допомогою забезпечення їм доступу до світового ринку; спрямування прибутків від лібералізації торгівлі, у тому числі на захист докільля, зокрема на компенсування шкоди від лібералізації; врахування різниці у порівняльній вартості природоохоронних заходів в розвинутих країнах і країнах, що розвиваються.

Слід підкреслити, що суттєвий вплив на міжнародні торговельні відносини здійснюють також природоохоронні заходи. Вони реалізуються відповідно до чинних у різних країнах законів, регламентів, стандартів якості навколишнього середовища та інших екологічних нормативів, які мають істотні відмінності. Крім того, відносний рівень природоохоронних інвестицій і поточних витрат досить відчутно коливається в розрізі окремих країн, за інших тотож-

них умов це знижує міжнародну конкурентоспроможність товаровиробників у країнах із в відносно вищим рівнем природоохоронних витрат і, навпаки, підвищує конкурентоспроможність продукції тих країн, які мають нижчий рівень екологічних витрат.

Висновки. Екологічний складник є суттєвим чинником розвитку міжнародної торговельної співпраці. Його врахування в діяльності суб'єктів світової торгівлі дасть змогу передусім узгодити цілі та принципи екологічної політики на національному, регіональному та глобальному рівнях розвитку торговельних відносин; оптимізувати вплив екологічно-інноваційної політики на світову торгівлю, її структурну диверсифікацію, динаміку; забезпечити реалізацію екологічних інтересів світової спільноти у процесі розвитку глобального торговельного співробітництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Rauscher M. International Trade, Foreign Investment, and the Environment / Michael Rauscher // Thuenen-Series of Applied Economic Theory 29 / University of Rostock, Institute of Economics, Germany. – 2001. – 97 p.
2. Nordstrom H. Trade and Environment. Report of World Trade Organization / H. Nordstrom, S. Vaughan. – WTO. – 2000. – 127 p.
3. Синякевич І. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети / І. Синякевич // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 57–63.
4. Туниця Ю.Ю. Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 314 с.
5. Potier M. Trade and Environment at the OECD: Key Issues since 1991 / Michel Potier, Cristina Tebar Less // Working Paper on Trade and Environment. – 2008. – 34 p.
6. Купінець Л. Інструменти екологічної безпеки у міжнародній торгівлі / Л. Купінець, с. Харічков // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 71.
7. Copeland B. R. International trade and the environment: policy reform in a pollutant small economy // Journal of environmental economics and management. – 1994. – № 26. – P. 44–65.
8. Поплавська Ж. Економічні аспекти екологізації / Ж. Поплавська, В. Поплавська // Вісн. НАН України. – 2005. – № 10. – С. 26–34.
9. Lehni M. Eco-efficiency: creating more value with less impact / M. Lehni // WBCSD. - Geneva, 2000. – 36 p.
10. Frankel J.A. The Environment And Globalization / Jaffrey A. Frankel // NBER working paper series. – 2003. – 40 p.

УДК 339.9:338.49

Чернега О.Б.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки і туризму
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИМ РОЗВИТКОМ ЄС*

Статтю присвячено оцінці тенденцій управління інфраструктурним розвитком ЄС. Визначено головні інфраструктурні сектори, управління якими здійснюється в межах спеціально розроблених спільних політик. Обґрунтовано залежність механізмів управління від впливу зовнішніх чинників. Установлено пріоритети сучасних спільних інфраструктурних проєктів ЄС та особливості їх фінансування.

Ключові слова: ЄС, інфраструктура, розвиток, транспортна інфраструктура, транспортний коридор, мережа, енергетика, телекомунікації, політика, зростання, інвестиції.

Чернега О.Б. ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИНФРАСТРУКТУРНЫМ РАЗВИТИЕМ ЕС

Статья посвящена оценке тенденций управления инфраструктурным развитием ЕС. Определены основные инфраструктурные секторы, управление которыми осуществляется в рамках специально разработанных общих политик. Обоснована зависимость механизмов управления от влияния внешних факторов. Определены приоритеты современных общих инфраструктурных проєктов ЕС и особенности их финансирования.

Ключевые слова: ЕС, инфраструктура, развитие, транспортная инфраструктура, транспортный коридор, сеть, энергетика, телекоммуникации, политика, рост, инвестиции.

Chernega O.B. THE EU INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT MANAGEMENT TRENDS AND PECULIARITIES

The article deals with the evaluation of the EU infrastructure development management trends. Infrastructure sectors, management of which is provided within the scope of specifically developed collaborative policies, are defined. Management mechanisms dependence on externalities is proved. Priorities of the EU modern infrastructure projects and peculiarities of their financing are established.

Keywords: EU, infrastructure, development, transport infrastructure, transport corridor, network, energetics, telecommunications, policy, growth, investments.

Постановка проблеми. Важливим чинником економічного зростання в епоху прискорення технологічного розвитку, формування глобальних виробничих мереж, посилення значення сфери послуг та інформаційного забезпечення всіх процесів взаємодії економічних та соціальних об'єктів становить відповідна інфраструктура. Як основа підтримки стійкості зв'язків,

матеріальних та віртуальних процесів інфраструктура визначає можливості суспільства накопичувати економічний потенціал та використовувати його для соціального розвитку. Сучасний стан глобальної та національних інфраструктур не задовольняє існуючі потреби промисловості, торгівлі, соціуму. Саме тому ООН з метою розвитку до 2030 р. визначає завдання розвитку міжнародної інфраструктури як одну із цілей глобальної спільноти, яке дасть змогу суттєво знизити рівень бідності, скоротити економічну нерів-

* Публікація містить результати досліджень, проведених за грантової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проєктом 20538.